

*Bet leisk pažiūrėti, ar – pasitelkdama šiuos žodžius
kaip žemės sklypelį ir savo gyvenimą kaip kertinį
akmenį – galiu pastatyti tau centrą.*

—Qiu Miaojin

*Noriu tau papasakoti tiesą, o apie plačias upes jau
pasakojau.*

—Joan Didion

I

Pradėsiu iš naujo.

Brangi mama,

rašau, norėdamas tave pasiekti – net jei kiekvienas mano parašytas žodis yra vienu žodžiu toliau nuo ten, kur esi. Rašau norėdamas sugrįžti į tą akimirką Virdžinijos degalinėje, kai tu pašiurpusi, ragų šešėliui krintant ant veido, spoksojai į elnio iškamšą virš gazuotų gėrimų aparato šalia tualetu. Automobilyje vis purtei galvą.

– Nesuprantu, kaip taip galima. Argi jie nemato, kad tai lavonas? Lavonas turėtų būti palaidotas, o ne kaboti šitaip amžinai.

Galvoju dabar apie tą elnią, kaip spoksojai į juodas stiklines jo akis ir matei savo atspindį, visą save, iškreiptą to negyvo veidrodžio. Kaip tave sukrėtė ne groteskiška nuo kūno

atskirta gyvūno galva, o tai, kad taksidermija įkūnija mirtį, kuri nesibaigia, mirtį, kuri miršta kas kartą, kai einame pro šalį nusilengvinti.

Rašau, nes mane mokė niekada nepradėti sakinio nuo „nes“. Tik aš nebandau dėlioti sakinio – bandau išsilaisvinti. Nes laisvė, kaip man sakė, yra ne kas kita, kaip atstumas tarp medžiotojo ir aukos.

Ruduo. Kažkur virš Mičigano drugelių monarchų kolonija, sudaryta iš daugiau nei penkiolikos tūkstančių vabzdžių, pradeda kasmetinę migraciją į pietus. Per du mėnesius nuo rugsėjo iki lapkričio jie nuskris – po vieną plastelėjimą – iš pietinės Kanados ir Jungtinių Valstijų į centrinę Meksiką ir čia praleis žiemą.

Jie tupia tarp mūsų, ant palangių ir pynučių tvorų, skalbinių virvių, vis dar siūbuojančių nuo ką tik sukabintų drabužių svorio, blyškiai mėlyno „Chevy“ gaubto, iš lėto suskleisdami sparnus, tarytum būtų nusprendę pailsėti, o tada staiga išskleisdami juos skrydžiui. Tam, kad išmirtų visa karta, reikia, kad vieną naktį pašaltų. Taigi gyvenimas – laiko, laiko skaičiavimo klausimas.

Tas kartas, kai norėdamas iškrėsti išdaigą – buvau penkerių ar šešerių – iššokau tau prieš nosį iš už prieškambario durų, šaukdamas „bum!“. Tu surikai, veidas persikreipė, tada pratrūkai verkti, atsišliejusi į duris gniaužei krūtinę, kūkčio-

jai. Aš stovėjau sumišęs, nusmukusiu žaisliniu kareivio šalmu. Buvau amerikietis berniukas, mėgdžiojantis tai, ką rodo per televizorių. Nežinojau, kad tavo viduje tebevyksta karas, kad apskritai vyko karas, kad sykį įsigraužęs vidun jis niekada tavęs nepalieka – vėl ataidi, pavirsdamas tavo pačios sūnaus veidu. Bum.

Tas kartas, kai trečioje klasėje, padedamas ponios Kalahan, savo anglų kalbos mokytojos, perskaičiau pirmąją knygą, kuri man tikrai patiko, vaikišką knygą pavadinimu „Griaustinio pyragas“, parašytą Patricios Polacco. Istorija pasakoja apie mergaitę ir jos močiutę, kurios, žaliame horizonte pastebėjusios artinantis audrą, užuot užvėrusios langus ar užkalusios duris, susiruošia kepti pyragą. Mane sutrikdė šis poelgis, neatsargus, tačiau ryžtingas atsisakymas klausyti sveiko proto. Ponia Kalahan stovėjo man už nugaros, prikišusi burną prie ausies, o mane vis giliau įtraukė kalbos srovė. Istorija skleidėsi, audra mokytojai kalbant grūmojo, paskui sugrūmojo dar kartą, man atkartojant žodžius. Kepti pyragą, aplinkui siaučiant audrai; lepintis cukrumi, atsidūrus ant pavojaus slenksčio.

Kai pirmą kartą man trenkei, buvau gal ketverių. Ranka, žybsnis, atpildas. Mano burna, deganti nuo smūgio.

Tas kartas, kai bandžiau išmokyti tave skaityti taip, kaip mane mokė ponia Kalahan, prikišęs lūpas tau prie ausies, uždėjęs ranką tau ant rankos, žodžiams judant po mūsų šešėliais.

Tačiau tas aktas (sūnus, mokantis motiną) apvertė mūsų hierarchiją, o su ja ir mūsų tapatybes, kurios šioje šalyje jau ir taip buvo silpnos ir ribotos. Pamikčiojusi ir pamekenusi, sakiniams išsikraipant ar suvis užstringant gerklėje, patyrusi nesėkmės gėdą, tu ryžtingai užvertei knygą.

– Kam man skaityti, – pasakei skausminga veido išraiška ir atsistojai nuo stalo. – Aš *matau* – ir man to visiškai užtenka, ar ne?

Ir tada dar tas kartas su nuotolinio valdymo pulteliu. Mėlynė man ant dilbio, apie kurią teko meluoti mokytojams. „Pargriuvau žaisdamas gaudynių.“

Tas kartas, kai būdama keturiasdešimt šešerių staiga užsimanei spalvinti.

– Nuvažiuokim į „Walmart“, – pasakei vieną rytą. – Man reikia spalvinimo knygelių.

Ištisus mėnesius spalvinai erdvę sau tarp rankų visais atspalviais, kurių negalėjai ištarti. *Madžentos, cinoberio, serenčių, šiferio, smaragdo, cinamono*. Kiekvieną dieną ištisus valandas užsikniaubdavai virš fermų, ganyklų, Paryžiaus peizažų, arklių poros vėjuotuose tyruose, merginos veido su juodais plaukais ir balta oda, mat palikai ją nenuspalvintą. Iškabinau piešinius visame name ir jis pradėjo panėšėti į pradinės mokyklos klasę. Aš paklausiau:

– Kodėl spalvinimas, kodėl dabar?

Pasidėjai safyro atspalvio pieštuką ir svajingai įsistebeilijai į pusiau nuspalvintą sodą.

– Aš kuriam laikui jame išnykstu, – atsakei, – bet viską jaučiu. Lyg tebebūčiau čia, šiame kambaryje.

Tas kartas, kai paleidai man į galvą „Lego“ dėžę. Grindys, nutašytos krauju.

– Ar tau kada nors teko sukurti sceną, – paklausei, spalvindama Thomaso Kinkade'o namelį, – o paskui joje apsigyventi? Ar kada nors stebėjai save iš nugaros, žengdamas vis toliau ir giliau į tą kraštovaizdį, tolyn nuo savęs?

Kaip galėjau tau paaiškinti, kad tai, ką apibūdinai, yra rašymas? Kaip pasakyti, kad mudu vis dėlto tokie artimi – net mūsų delnų šešėliai dviejuose skirtinguose puslapiuose susilieja?

– Atsiprašau, – pasakei, klijuodama pleistrą man ant kaktos. – Griebk paltuką. Važiuojam į „McDonald's“.

Tvinksinčia galva nardinau vištienos gabalėlius į kečupą, o tu stebėjai.

– Tau reikia būti didesniai ir stipresniai, supranti?

Vakar dar kartą perskaičiau Roland'o Barthes'o „Gedulo dienoraštį“ – knygą, kurią jis rašė kasdien visus metus po motinos mirties. „Pažinojau savo motinos kūną, – rašo jis, – ligotą ir mirštantį.“ Šioje vietoje sustojau. Šioje vietoje nutariau parašyti tau. Tau, kuri tebesi gyva.

Tie šeštadieniai mėnesio gale: jei turėdavai nuo sąskaitų atlikusių pinigų, mudu traukdavome į prekybos centrą.

Kai kurie žmonės puošdavosi į bažnyčią ar kviestinę vakarienę; mudu išsipustydavome išvykai į prekybcentrį šalia greitkelio I-91. Tu atsikeldavai anksti, valandą skirdavai makiažui, užsivilkdavai gražiausią juodą žvynuotą suknelę, įsisėgdavai vienintelius auksinius žiedo formos auskarus, apsiaudavai auksu žvilgančius juodus batelius. Paskui atsiklaupdavai ir gausiai sutepdavai man plaukus pomada, sušukuodavai.

Išvydęs mus ten, prašalaitis nebūtų atspėjęs, kad maisto produktus perkame kampinėje krautuvėlyje Franklino prospekte, kur tarpduryje būdavo primėtyta panaudotų maisto kuponų, kur tokie kasdieniai produktai kaip pienas ir kiaušiniai kainuodavo tris kartus brangiau nei priemiesčiuose, kur obuoliai, raukšlėti ir apdaužyti, gulėdavo kartoninėje dėžėje įmirkusiu dugnu, mat ištirpus ledui iš kiaulienos pjausnių padėklo ten pritekėdavo kiaulių kraujo.

– Paimkime tų prašmatnių šokoladukų, – sakydavai, rodydama į šokoladinę „Godiva“.

Išėdavome nešini mažą popieriniu maišeliu su penkiais ar šešiais šokolado kvadratėliais, pasirinktais atsitiktinai. Dažnai tai ir būdavo viskas, ką įsigydavome prekybcentryje. Paskui vaikštinėdavome, dalydamiesi tuo maišeliu, kol mūsų pirštai pasidarydavo žvilgūs ir saldūs.

– Štai taip reikia mėgautis gyvenimu, – sakydavai, apsilaižydama pirštus su rausvais nagais po ilgos pedikiūrų darymo savaitės apsilaupiusiu laku.

Tas kartas, kai paleidai kumščius, šaukdama automobilių stovėjimo aikštelėje, o vėlyva saulė raudonino tau plaukus. Mano rankos, saugančios galvą nuo aplinkui dunksinčių tavo krumplių.

Tais šeštadieniais slampinėdavome koridoriais, kol parduotuvės viena po kitos nuleisdavo plienines žaliuzes. Tada gatve žygiuodavome į autobusų stotelę, mūsų kvėpavimas sklaidydavosi ore, o tau ant veido džiūdavo makiažas. Mūsų delnuose būdavo tik mūsų delnai.

Šį rytą, prieš pat saulėtekį, pro langą pamačiau elnią, stovintį rūke, tokiam tirštame ir švytinčiame, kad antrasis ne per toliausiai atrodė it neužbaigtas pirmojo šešėlis.

Gali nuspalvinti ir tai. Gali pavadinti „Atminties istorija“.

Migraciją gali sukelti kampas, kuriuo krenta saulės spinduliai, rodantys sezono, temperatūros, augalų gyvenimo ir maisto atsargų kaitą. Monarchų patelės deda kiaušinėlius migruodamos. Kiekvienoje istorijoje yra daugiau nei viena gija, kiekviena gija – atsiskyrimo istorija. Kelionė trunka keturis tūkstančius aštuonis šimtus trisdešimt mylių, daugiau nei per visą šalies ilgį. Į pietus skrendantys monarchai atgal į šiaurę nebegrįš. Vadinas, kiekvienas išvykimas – galutinis. Grįš tik jų vaikai; tik ateitis aplanko praeitį.

Kas yra šalis, jei ne nuosprendis be sienų, gyvenimas?

Tą kartą pas kinų mėsininką parodei į keptą paršiuką, pamautą ant kablo.

– Jo šonkauliai visai kaip sudegusio žmogaus.

Prunkštelėjai, tada patylėjai, išsitraukei piniginę ir susiraukusi perskaičiavai mūsų pinigus.

Kas yra šalis, jei ne nuosprendis iki gyvos galvos?

Tas kartas su pienu. Pakelis, atsitrenkęs man į petikaulį, plyšta, ant virtuvės plytelių tykšta baltas lietus.

Tas kartas atrakcionų parke „Six Flags“, kai abu kartu važiuojame „Supermeno“ kalneliais, nes bijojau važiuoti vienas. Kaip paskui vėmei, sukišusi galvą į šiukšliadėžę. Kaip iš to džiaugsmo pamiršau pasakyti „ačiū“.

Tas kartas, kai nuėjome į „Goodwill“ ir prisikrovėme pilną vežimėlį daiktų su geltona etikete, nes tą dieną geltona etiketė reiškė papildomą penkiasdešimties procentų nuolaidą. Pastūmęs vežimėlį užšokau ant galinio rėmo ir sklendžiau, jausdamasis turtingas – šitiek nukainotų lobių. Buvo tavo gimtadienis. Ekstravagantiškai išlaidavome.

– Ar atrodau kaip tikra amerikietė? – paklausei, prisidėjusi baltą suknelę.

Ji buvo kiek per oficiali, jog rastum progą užsivilkti, tačiau pakankamai paprasta, kad galėtum tikėtis tokios *galimybės*. Šanso. Išsisiėpęs linktelėjau. Tuo metu vežimėlis buvo jau toks pilnas, kad nebemačiau nieko priešais.

Tas kartas su virtuviniu peiliu – paėmei jį, tada padėjai, drebėdama tyliai pasakei:

– Eik iš čia. Dink.

Ir aš išbėgau pro duris į juodas vasaros gatves. Bėgau tol, kol pamiršau, kad man dešimt, kol nebegirdėjau nieko, tik savo širdies plakimą.

Tas kartas Niujorke, praėjus savaitei po to, kai automobilio avarijoje žuvo pusbrolis Fuongas, ėlipau į 2-ąjį traukinį ir atsidarius durims išvydau jo veidą, aiškų ir apvalų, žiūrintį tiesiai į mane, gyvą. Aiktelėjau – bet supratau, kad tai tik į jį panašus žmogus. Vis dėlto mane išmušė iš pusiausvyros vaizdas, kurio, maniau, niekada nebepamatysiu, – visiškai tokie pat bruožai, stambus žandikaulis, plati kakta. Jo vardas pakibo man ant liežuvio nespėjus nuryti. Išlipęs iš traukinio atsisėdau ant hidranto ir paskambinau tau.

– Mam, aš jį mačiau, – sušvokščiau. – Mam, prisiekiu, mačiau jį. Žinau, tai kvaila, bet traukinyje mačiau Fuongą.

Tai buvo panikos priepuolis. Ir tu tai žinojai. Akimirka patylėjai, paskui pradėjai niūniuoti „Su gimimo diena“. Tą dieną nebuvo mano gimtadienis, bet tai buvo vienintelė diena, kurią mokėjai angliškai, tad ją ir niūniavai. O aš klausiausi, prispaudęs telefoną prie ausies taip stipriai, kad ir po kelių valandų skruoste vis dar buvo išspaudęs rausvas stačiakampis.

—
Esu dvidešimt aštuonerių, metro šešiasdešimt trijų centimetrų ūgio, sveriu penkiasdešimt kilogramų. Esu gražus lygiai iš trijų kampų ir bjaurus žiūrint iš bet kur kitur. Rašau tau iš kūno, kuris anksčiau buvo tavo. Kitaip tariant, rašau kaip sūnus.

Jei mums pasiseka, galime pradėti ten, kur baigėsi sakinyš. Jei pasiseka, kažkas mums perduodama, kita abėcėlė, įrašyta kraujyje, sausgyslėse, neuronuose; protėviai tyliai ragina savo gentį skristi į pietus, sukti link tos pasakojimo vietos, kurios niekas neturėjo išgyventi.

Tas kartas nagų salone, kai nugirdau tave guodžiant klientę dėl netekties. Lakavai jai nagus, o ji kalbėjo springdama ašaromis.

– Praradau kūdikį, savo mažylę, Džulę. Negaliu patikėti, ji buvo mano stipriausioji, mano vyriausioji.

Tu linktelėjai, akys iš po kaukės buvo rimtos.

– Viskas gerai, viskas gerai, – pasakei angliškai, – tik neverkite. Jūsų Džulė, – tęsei, – kaip ji mirė? – Vėžys, – atsakė moteris. – Ir negana to, kieme! Ji mirė tiesiog kieme, po velnių.

Padėjai jos ranką ir nusiėmei kaukę. Vėžys. Pasilenkei į priekį.

– Mano mama taip pat mirė nuo vėžio.

Salonas nuščiuvo. Tavo bendradarbė pasimuistė kėdėse.

– Bet kas gi nutiko kieme, kodėl ji ten mirė?

Moteris nusišluostė akis.

– Ji ten gyveno. Džulė – mano kumelė.

Linktelėjai, užsidėjai kaukę ir vėl ėmeisi lakavimo. Moteriai išėjus sviedei kaukę per visą saloną.

– Sušikta kumelė? – pasakei vietnamietišškai. – Kas per velnias, buvau pasirengusi nunešti gėlių ant jos dukters kapo!

Likusią dienos dalį lakavai tai vieną, tai kitą ranką, bet staiga pakeldavai akis ir sušukdavai:

– Tai buvo sušikta kumelė!

Mes visi nusijuokdavome.

Tas kartas, kai būdamas trylikos galiausiai paprašiau liautis. Tavo iškelta ranka, mano skruostikaulis, geliantis nuo pirmo smūgio.

– Liaukis, mam. Baik. Prašau.

Įsispitrijau į tave, kaip tuo metu buvau išmokęs žvelgti savo kankintojams į akis. Nusisukai, nieko nesakiusi apsilivkai rudąjį vilnonį paltą ir išėjai į parduotuvę.

– Einu kiaušinių, – tarstelėjai per petį, tarsi nieko nebūtų nutikę. Tačiau mes abu žinojome, kad tu niekada man nebetrenksi.

Monarchai, išgyvenę migraciją, perdavė šią žinią savo vaikams. Atminimas apie pirmąją žiemą prarastus šeimos narius buvo įjautas į jų genus.